УДК 332:339.137.2

Ольга БЕЗЗУБЧЕНКО
кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки,
Маріупольський державний університет

Ольга ЗАХАРОВА
кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри міжнародної економіки,
Маріупольський державний університет

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Стаття присвячена розробці підходу до оцінки міжнародної конкурентоспроможності регіонів України на основі використання методики інтегральних оцінок, яка передбачає групування системи одиничних параметрів (критеріїв), що найбільш повно та різнобічно характеризують конкурентоспроможність множини об'єктів – регіонів. Авторами проведено аналіз інтегрального рівня конкурентоспроможності регіонів та на їх основі здійснено оцінку нерівномірності регіонального розвитку України.

Ключові слова: *конкурентоспроможність, конкурентні переваги, регіон, інтегральна оцінка, потенціал.*

На сьогодні регіони грають вкрай важливу роль у формуванні міжнародної конкурентоспроможності національних економік. Світові трансформації, що відбуваються під впливом глобалізаційних процесів, вимагають постійного вдосконалення та перегляду індикаторів, які впливають на формування та забезпечення високого рівня конкурентоспроможності регіонів. Ці процеси актуалізують проблему пошуку оптимальних методик оцінки рівня міжнародної конкурентоспроможності останніх.

Попри наявність досить великої кількості методологічних підходів до визначення сутності конкурентоспроможності регіону, їх неоднозначність обумовлює численність методів її оцінки.

На сьогодні дослідженням з проблем оцінки конкурентних переваг регіонів присвячено роботи багатьох українських та зарубіжних вчених [1-8], проте вони мають розрізнений характер і при цьому недостатньо висвітлюють сутність та механізми їх формування, а відповідно і методи оцінки [9].

Метою статті є теоретико-методологічне обґрунтування та апробація методу інтегральних оцінок для визначення рівня конкурентоспроможності регіонів України з урахуванням ключових факторів формування їх конкурентних переваг.

Проведення оцінки конкурентоспроможності регіону залежить від того, хто і з якою метою цю оцінку проводить. Потенційних інвесторів буде цікавити конкурентоспроможність регіону насамперед відносно факторів виробництва, інвестиційного та підприємницького клімату, екологічних показників і т. ін.

Для регіональних органів виконавчої влади для оцінки може бути важливе визначення внеску кожного регіону в підвищення конкурентоспроможності країни загалом. Регіональні органи влади зацікавлені в комплексній оцінці потенціалу регіону, виявленні конкурентних переваг і факторів, що стримують розвиток, для розробки стратегії розвитку регіону. Іншими цілями можуть бути: позиціювання конкретного регіону серед інших з точки зору впливу конкурентоспроможності регіону на конкурентоспроможність країни, сусідніх регіонів, підвищення іміджу регіону і т. ін. [9].

Сучасний стан розвитку світового господарства та взаємозв'язків між національними економічними системами певною мірою визначає структуру та систему одиничних параметрів, що формують інтегральний показник регіональної конкурентоспроможності, де основну першість посідають індикатори оцінки внутрішнього бізнес-середовища і стимулювання підприємницької активності, реалізації людського потенціалу, розвитку інфраструктури, ступеня інтеграції до системи зовнішньоекономічних зв'язків. Зазначені групи показників відображають реальні конкурентні позиції регіонів як на національному, так і на міжнародному рівнях. [10].

Конкурентоспроможність є комплексним узагальнюючим поняттям, отже, на наш погляд, для оцінки рівня конкурентоспроможності регіонів доцільно застосовувати методику розрахунку інтегральних оцінок, що базується на основі використанні багатовимірних середніх. Ключовим питанням методологічного характеру щодо формування таких інтегральних оцінок є вибір та групування системи одиничних параметрів (критеріїв), що найбільш повно та різнобічно характеризуватимуть конкурентоспроможність множини об'єктів – регіонів, що аналізуються.

Аналіз методик щодо визначення рівня конкурентоспроможності показав, що спільними щодо них є врахування рівня загального економічного та соціального розвитку регіону як ключових факторів формування його конкурентних переваг.

У зв'язку з цим інтегральний рівень соціально-економічного розвитку певного регіону можна вважати критерієм оцінки рівня його конкурентоспроможності (рис 1).

Отже, інтегральний рівень соціально-економічного розвитку регіонів визначається за формулою:

© Ольга Беззубченко, Ольга Захарова, 2012

$$IR = \frac{I_{ED} + I_{CD} + I_{IED}}{3}, \quad (1)$$

Де I_{ED} - інтегральний субпоказник економічного розвитку;

I_{CD} - інтегральний субпоказник соціального розвитку;

I_{IED} - інтегральний субпоказник зовнішньоекономічного розвитку.

Поєднання зазначених одиничних критеріїв, наведених на рисунку, у відповідні інтегральні субпоказники може здійснюватися на основі їх стандартизації, тобто приведення до порівнювального вигляду, що реалізується різними способами, найпоширенішим з яких є такий:

$$P_{ij} = \frac{x_{ij} - x_{\min}}{x_{\max} - x_{\min}}, \quad (2)$$

у тому випадку, якщо збільшення величини параметра, що розглядається, повинно призводити до збільшення самого інтегрального показника;

$$P_{ij} = \frac{x_{\max} - x_{ij}}{x_{\max} - x_{\min}}, \quad (3)$$

якщо навпаки при збільшенні величини одиничного параметру підсумкова інтегральна оцінка повинна зменшуватися [10].

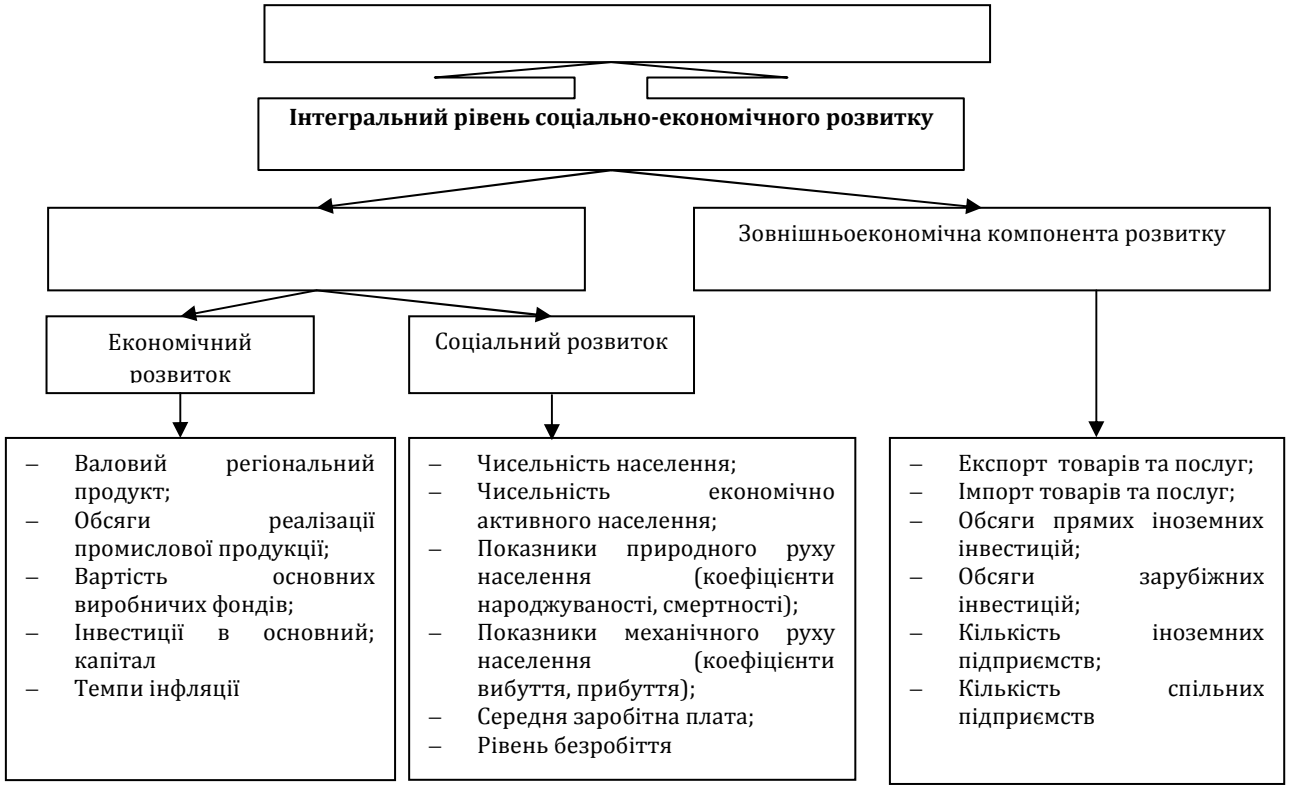

Рис. 1. **Підхід до оцінки конкурентоспроможності регіону**

Серед систематизованих на рисунку одиничних параметрів такі, як темпи інфляції, коефіцієнт смертності, рівень безробіття були віднесені до показників-дестимуляторів, решта є показниками-стимуляторами.

Іншим важливим методичним аспектом формування інтегральних показників є вибір та обґрунтування найкращої форми інтегрального показника, а саме форми багатовимірної середньої, на основі якої можна отримати найточнішу усереднену оцінку з-поміж стандартизованих оцінок. Такими середніми можуть виступати арифметична, геометрична, квадратична тощо.

Аналіз практичного застосування різних видів середніх при побудові інтегральних показників свідчить, що у випадку, коли монотонне збільшення окремого параметра (одиничного показника) об'єкта, що розглядається, призводить до покращення його стану та узагальнюючий інтегральний показник цього стану треба максимізувати, в якості форми показника доцільно розглядати середній зважений геометричний показник, який може бути записаний у вигляді [10-12]:

$$W_i = \prod_{j=1}^{n} (P_{ij})^{\alpha_j} \quad (4)$$

При цьому $\alpha_j \geq 0$ і $\sum_{j=1}^{n} \alpha_{ij} = 1$.

З іншого боку, якщо покращення стану об'єкту, що аналізується, є результатом монотонного зменшення його окремих одиничних показників і слід мінімізувати деякий узагальнюючий критерій, то для їх інтегральної оцінки необхідно використовувати середній зважений квадратичний показник:

$$W_i = \sqrt{\sum_{j=1}^{n} \alpha_j P_{ij}^2} \quad (5)$$

У найпростішому випадку при виборі форми інтегрального показника може бути використана середня арифметична зважена, яка може бути записана у вигляді:

$$W_i = \sum_{j=1}^{n} P_{ij} * \alpha_{ij} \quad (6)$$

Останній тип середньої був використаний при

побудові показників I_{ED}, I_{CD}, I_{IED} та загального інтегрального показника.

Наведений методичний підхід був апробований на прикладі оцінки конкурентоспроможності регіонів України. У результаті проведених розрахунків був отриманий такий рейтинг регіонів за інтегральним рівнем соціально-економічного розвитку (таблиця 1).

Таблиця 1. **Рейтинг регіонів України за рівнем соціально-економічного розвитку IR (за даними 2011 р.)**

Ранг	Регіон	Оцінка	Ранг	Регіон	Оцінка	Ранг	Регіон	Оцінка
1	Дніпропетровська	0,667	10	Луганська	0,285	19	Хмельницька	0,183
2	Донецька	0,634	11	Вінницька	0,259	20	Кіровоградська	0,175
3	Харківська	0,472	12	Івано-Франківська	0,256	21	Черкаська	0,174
4	Київська	0,419	13	Рівненська	0,254	22	Сумська	0,172
5	Одеська	0,414	14	Волинська	0,246	23	Тернопільська	0,150
6	Запорізька	0,319	15	Закарпатська	0,229	24	Херсонська	0,144
7	Львівська	0,313	16	Миколаївська	0,214	25	Чернігівська	0,105
8	Полтавська	0,300	17	Житомирська	0,197			
9	АР Крим	0,296	18	Чернівецька	0,191			

Щодо субпоказників, що найбільш високу оцінку економічного розвитку мають Дніпропетровська (0,772), Донецька (0,763), Київська (0,489), соціального розвитку - Дніпропетровська (0,589), Одеська (0,586) та Донецька (0,569), зовнішньоекономічного розвитку - Дніпропетровська (0,641), Донецька (0,571) та Харківська (0,466).

На основі методики статистичних групувань був проведений розподіл регіонів України за рівнем їх конкурентоспроможності, що визначався інтегральним показником рівня їх соціально-економічного розвитку. Результати групування дозволили класифікувати регіони України на чотири групи: з відносно низьким рівнем конкурентоспроможності, з рівнем нижче середнього, вище середнього та з відносно високим рівнем (табл. 2).

Таблиця 2. **Групування регіонів України за рівнем конкурентоспроможності**

Група за рівнем конкурентоспроможності	Значення IR	Кількість регіонів
Відносно низький	0,1050-0,2926	12
Нижче середнього	0,2926-0,3864	8
Вище середнього	0,3864-0,4802	3
Відносно високий	0,4801-0,6677	2

На основі отриманих даних у результаті групування було здійснено оцінку нерівномірності розподілу регіонів України за рівнем конкурентоспроможності на основі таких показників, як коефіцієнт концентрації, Джині та децильної диференціації, розрахунок яких відповідно проводився за формулами:

$$K = \frac{1}{2}\Sigma\left|D_j - d_j\right| \qquad (7)$$

де D_j - частки розподілу регіонів за обсягом значень IR,

d_j - частки розподілу регіонів за кількістю.

$$K^{Дж} = 1 - 2\Sigma f_{відн} \cdot x_{кум} + \Sigma f_{відн} \cdot x_{відн} \qquad (8)$$

де $f_{відн}$ - частка частот і-ої групи регіонів;

$x_{кум}$ - кумулятивна частка значень IR за групами регіонів,

$x_{відн}$ - частка значень IR і-ої групи регіонів.

$$K_d = \frac{d_9}{d_1} \qquad (9)$$

де d9 та d1 – дев'ятий та перший децилі розподілу регіонів за значенням IR відповідно.

За результатами аналізу встановлено, що 36% від загальної кількості регіонів України формують 21,1% загальнонаціонального рівня конкурентоспроможності України, разом з тим на 2 регіони (8% від загальної кількості) припадає 18,4% рівня конкурентоспроможності.

Коефіцієнт концентрації дорівнює 17,1 в.п., а коефіцієнт Джині 24,2 в.п. та свідчать про відносно рівномірний розподіл регіонів України за рівнем конкурентоспроможності та невисокій ступінь її концентрації щодо окремих адміністративно-територіальних одиниць.

Коефіцієнт децильної диференціації складає 3,54 та свідчить, що рівень конкурентоспроможності 10% найрозвиненіших регіонів України в 3,5 рази вищий за рівень конкурентоспроможності 10% найменш розвинених регіонів, що також є відносно невисоким значенням ступеня варіації ознаки, що досліджується.

Для формування інтегрального показника конкурентоспроможності регіонів України слід у першу чергу орієнтуватися на оптимальний вибір та систематизацію системи одиничних параметрів (критеріїв), що найбільш повно та різнобічно характеризуватимуть конкурентоспроможність множини об'єктів – регіонів, що аналізуються, з урахуванням загальносвітових тенденцій у забезпеченні конкурентних переваг, а також на можливість отримання достовірної первинної інформації для здійснення розрахунків.

Перспективою подальших досліджень, на наш погляд, виступає вдосконалення запропонованої методики розрахунку інтегрального індексу регіональної конкурентоспроможності, на основі пошуку та залучення нових індикаторів, що надасть можливість здійснення більш об'єктивного та повного аналізу для розробки дієвого механізму управління регіональною конкурентоспроможністю. Доцільним також вважається розрахунок запропонованих інтегральних показників у динаміці, що дозволить встановити тенденції та закономірності формування показників, виявити напрямки їх подальших змін та побудувати прогнози розвитку. Логічним продовженням досліджень є встановлення та аналіз взаємозв'язків між окремими субпоказниками та оцінка ступеня їх впливу на рівень регіональних конкурентних переваг.

Список літератури

1. *Коломак, Е. А. Анализ факторов конкурентоспособности региона [Текст] / Е. А. Коломак // Регион: экономика и социология. – 2009. – №3. – С. 87-115.*
2. *Лук'яненко, Д. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації*
3. *економічного розвитку [Текст] : монографія : У 2 т. / Д. Лук'яненко, А. Поручник, Л. Антонюк та ін. – К.: КНЕУ, 2006. – Т. 2. – 592 с.*
4. *Куковський, О. Г. Оцінка рівня конкурентоспроможності регіону [Текст] / О. Г. Куковський, В. А. Познаховський // Національний університет водного господарства та природокористування. – 2011. – Вип. 1(53). Серія «Економіка». – С. 108-113.*
5. *Булатова, О. В. Визначення регіонів у міжнародній економіці: теоретико методологічний підхід [Текст] / О. В. Булатова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 3, Т.2. – С. 94-97.*
6. *Портер, М. Международная конкуренция [Текст] / М. Портер; [пер. с англ.; под ред. В. Щетинина] – М.: Международные отношения, 1993. – 896 с.*
7. *Шеховцева, Л. С. Экономические проблемы регионов и отраслевых комплексов [Текст] / Л. С. Шеховцева // Евразийский международній научно-аналитический журнал. Проблемы современной экономики. – № 3(23). – 2007.*
8. *Панкрухин, А. П. Территориальный маркетинг [Текст] / А. П. Панкрухин // Маркетинг в России и за рубежом. – 1999. – № 5. – С. 99 – 122.*
9. *Фатхудинов, Р. А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление [Текст] / Р. А. Фатхудинов. – М.: ИНФРА, 2000. – 312 с.*
10. *Беззубченко, О. А. Методы оценки оценки конкурентоспособности региона [Текст] / О. А. Беззубченко // Наука, культура, образование: материалы научно-практической конференции, посвященной 21-ой годовщине Комратского государственного университета. - Комрат: КГУ, 2012. – С. 8 -13.*
11. *Єріна, А. М. Статистичне моделювання та прогнозування [Текст] : [навчальний посібник] / А. М. Єріна. – К.:КНЕУ, 2001. – 170 с.*
12. *Плюта, В. Сравнительный многомерный анализ в эконометрическом моделировании [Текст] / В. Плюта. –М.: Финансы и статистика, 1989. – 175 с.*
13. *Экономический потенциал региона: анализ, оценка, диагностика [Текст] : [монография] / А. Н Тищенко [и др.]. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2005. – 176 с.*

РЕЗЮМЕ

Беззубченко Ольга, Захарова Ольга

Методический подход к оценке международной конкурентоспособности регионов Украины

Статья посвящена разработке подхода к оценке международной конкурентоспособности регионов Украины на основе использования методики интегральных оценок, предусматривающей группирование системы единичных параметров (критериев), которые наиболее полным образом и разносторонне характеризуют конкурентоспособность множества объектов - регионов. Авторами проведен анализ интегрального уровня конкурентоспособности регионов и на его основе оценена степень неравномерности регионального развития Украины.

RESUME

Bezzubchenko Ol'ga, Zakharova Ol'ga

Methodical approach to the evaluation of the Ukrainian regions international competitiveness

Article is devoted to working-out an approach to the assessment of the Ukrainian regions international competitiveness, using techniques of integrated assessments, which provide grouping of single parameters (criteria) that can in the most complete and diversify way characterize the competitiveness of many objects - regions. The authors have analyzed the integral level of regions competitiveness and on this basis have estimated the level of uneven regional development of Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2012 р.